

2001-ci ilin may ayında Azərbaycanda olan II Aleksii ölkəmizdəki tolerantlıq mühitinə heyran qaldığını etiraf edərək demişdi: "Burada pravoslavlar heç bir sığışdırılmaya məruz qalmadan öz dinlərinə və əqidələrinə etiqad edirlər. Hətta bu cür şərait, təəssüf ki, bəzi pravoslav ölkələrdə belə yoxdur". Azərbaycan səfəri zamanı Ulu Öndərini müraciətində o: "Siz bu torpaqlarda yaşayan insanların bərabər hüquqlu olmaları, öz dinlərinə etiqad etmələri, bərabər işləmələri və bir-birlərinə qarşı durmaları üçün səy göstərmiş və buna nail olmuşunuz."

1999-2001-ci illərdə paytaxtda digər pravoslav məbədi - Müqəddəs Meryemin Miladı Baş Kilsəsi də bərpa olunmuşdu. Azərbaycanın dinlərarası dialoq və əməkdaşlıq sahəsində nadir təcrübəsinə bariz nümunəsi Heydər Əliyevin 1996-cı il sentyabrın 26-da Vatikanın Roma Katolik kilsəsinin sabiq başçısı II İohann Pavellə görüşü idi. Katolik icma Azərbaycanda 1999-cu ildə təsis edildi. İcmanın ilk toplantıları evlərdə keçirilirdi. 22-24 may 2002-ci ildə Roma Papasının Azərbaycana etdiyi tarixi səfəri baş verdi. Bakıda olarkən pontifik Azərbaycandakı tarixi dözümlülük ənənələrini xüsusən qeyd etmişdir. Respublikanın paytaxtında layihəsi Vatikan ilə razılaşdırılan katolik kilsəsi inşa olunmuşdur. Bu gün katolik icmasında Vatikanın təyin etdiyi iki keşiş xidmət göstərir.

Artıq dinlərarası münasibətlərdə Azərbaycan dünyanın ən çox inkişaf etmiş ölkələrinə nümunə göstərilir. Bütün bunlar Azərbaycan xalqının Ümummilli Lideri Heydər Əliyevin səyləri sayəsində mümkün olub və bu siyasət hazırda Prezident İlham Əliyev tərəfindən böyük uğurla davam etdirilir. Bu vəziyyət, bir daha sübut edir ki, Azərbaycan Respublikasında həm nəzəri, həm də praktiki cəhətdən din dövlətdən, dövlət isə dindən ayrılır ki, bu siyasətin formalaşması da, bilavasitə Heydər Əliyevin adı ilə bağlıdır.

Qeyd olunduğu kimi, Azərbaycanda 1992-ci ildən bəri "Üç dinin forumu" fəaliyyət göstərir. Həmçinin, 1998-ci il dekabrın 10-da Heydər Əliyevin "İslam sivilizasiyası Qafqazda" beynəlxalq elmi-praktiki konfransda çıxışını, 1999-cu il noyabrın 16-da, yəni tolerantlıq günü Azərbaycanda fəaliyyət göstərən dini icma başçıları ilə Ulu Öndərin genişmiqyaslı görüşünü qeyd etmək olar. 1999-cu ildə 16 noyabr tolerantlıq günü Ümummilli Liderin təşəbbüsü ilə ölkəmizdəki dini konfessiyaların başçıları ilə növbəti görüş keçirilmişdir. O, bu təşəbbüsü ilə həm tolerantlıq prinsiplərinə münasibətini bir daha nümayiş etdirmiş, həm də gələcəkdə müərrəq bir ənənənin yaranması üçün zəmin hazırlamışdı. 2002-ci ilin oktyabrında Bakıda ATƏT-in "Demokratik cəmiyyətdə dinin və əqidənin rolu: terrorizm və ekstremizmə qarşı mübarizə yollarının araşdırılması" mövzusunda keçirilən konfransda Dini Liderlərin Beynəlxalq Forumunun yaradılması təklif olundu. Qərargahı Vaşinqtonda (Kolumbiya dairəsi) olan Beynəlxalq Dini Azadlıq Assosiasiyası artıq Azərbaycanda da fəaliyyət göstərir. 2002-ci il oktyabrın 10-11-də Bakıda keçirilən "Demokratik cə-

miyyətdə dinin və əqidənin rolu: terrorizm və ekstremizmə qarşı mübarizə yollarının araşdırılması" mövzusunda keçirilən beynəlxalq konfransda çıxış edən Ulu Öndər dünya dövlətlərini terrorizmin formalaşmasına xidmət edən bütün qaynaqları kökündən məhv etməyə çağırırdı.

2009-cu ilin iyununda Moskvada "Müstəqil Dövlətlər Birliyi müsəlmanları konfessiyalararası və millətlərarası həmrəylik uğrunda" mövzusunda keçirilən beynəlxalq elmi konfransda çıxış edən şeyxülislam Allahşükür Paşazadə bildirmişdir ki, tolerantlığı dövlət səviyyəsinə qaldıran Azərbaycan başqa dövlətlərə nümunə ola bilər və bu müdrik kursun banisi Azərbaycan xalqının Ümummilli Lideri Heydər Əliyevdir. 2000-ci ildə tolerantlıq gününə həsr edilmiş mərasimdə iştirak edən şeyxülislam Allahşükür Paşazadə din xadimlərinin öz vəzifələrini aydın dərk etdiklərini, o bir Allahdan xoş gələn əmələ - xeyirxahlıq məfkurəsi, sülh, ədalətə xidmət edilməsi, milli və dini mənşəyindən asılı olmayaraq, bütün insanlar arasında qardaşlıq əlaqələrini vurğulayaraq, bu sahədə uğurların mənbəyinin Azərbaycanın tarixi mentaliteti və Ulu Öndər Heydər Əliyevin şəxsi nüfuzunun yenilməzliyi olduğunu yada salaraq, bütün dinlərin nümayəndələrinin hər zaman müdrik dövlət başçımızın ətrafında möhkəm birləşdiyini qeyd etmişdir.

Təəssüflə qeyd etmək lazımdır ki, Azərbaycan realıqlarını inkar edənlər də vardır. Lakin İsraildəki "IC Public Relations Research" institutunun direktoru, "İsrail-Azərbaycan" Beynəlxalq Assosiasiyasının baş direktoru Lev Spivakinin sözləri bu cür düşüncələrə tutarlı cavabdır. O demişdir: "Tolerantlıq Azərbaycan xalqının səciyyəvi cəhətidir və bu fikrə yalnız obyektiv

80-ci illərin sonu -90-cı illərin əvvəllərində xalqımızın üzleşdiyi faciələr, Qarabağ fəlakətinin yaratdığı mənəvi sarsıntılar gənclərimizin də əhval-ruhiyyəsinə, mənəvi tərbiyyəsinə mənfi təsir göstərmişdi. Təsədüfi deyildir ki, məhz həmin dövrdə gənclər arasında cinayətkarlığın dinamikasında açıq meyillər müşahidə olunmağa başlanmışdır. Bunu statistik rəqəmlər də sübut edirdi. 1991-1995-ci illərdə qəsdən adamöldürmə cinayəti törətmiş 1456 nəfərin 719 nəfərini və ya 50 faizini, dövlət əmlakına qəsd etməklə cinayət törədən 15153 nəfərin 8269 nəfərini və ya 55 faizini 18-30 yaş arasında olan gənclər təşkil edirdi. Gənclər arasında narkomaniya ilə bağlı cinayətlərin artması da narahatçılıq doğururdu. 1990-1995-ci illərdə narkomaniya ilə bağlı cinayət törətmiş 8489 nəfərin təxminən yarısı - 3172 nəfəri 30 yaşına qədər olan şəxslər idi.

Heydər Əliyevin azərbaycançılıq ideologiyasının mühüm istiqamətini gənclərin Azərbaycanın müstəqilliyinə sadıqlıq ruhunda tərbiyə edilməsi təşkil edirdi. Ulu Öndər üzünü gənclərə tutaraq deyirdi: "Azərbaycanın dövlət müstəqilliyi daimidir, əbədidir, dönməzdir, sarsılmazdır. Hər bir gənc Azərbaycanın dövlət müstəqilliyini möhkəmləndirmək, inkişaf etdirmək, yaşatmaq üçün çalışmalıdır və öz xidmətlərini göstərməlidir.

Heydər Əliyevin zəngin nəzəri irsində gənclərin mənəvi tərbiyyəsinin əsas istiqamətləri, prinsipləri, üsul və vasitələri öz əksini tapmışdı. O, gənclərin tərbiyyəsində milli və mənəvi dəyərlərin ümumbəşəri dəyərlərlə vəhdətdə götürülməsi, bunun gənclərimizin mənəvi kodeksini təşkil etməsini, gənclərlə işin bu istiqamətdə aparılmasını tövsiyə edirdi.

Heydər Əliyev dini dəyərləri

Heydər Əliyev Azərbaycanda etiqad azadlığı haqqında

informasiyaya malik olmayan adam etiraz edə bilər. Azərbaycan haqqında mənfi imic yaratmağa çalışsalar da, Azərbaycan yer üzündə yeganə dövlətdir ki, bir antisemitizm faktı belə qeyd alınmayıb. Əsrlər boyu etnik azərbaycanlılarla yanaşı, yaşayan xalqlar assimilyasiyaya məruz qalmamışdır, onların hər biri öz dilini, ənənələrini, mədəniyyətini qoruyub-saxlamışdır. Göründüyü kimi, 1993-cü ildə ikinci dəfə hakimiyyətə gəlişindən sonra Ümummilli Lider beynəlxalq qanunları və respublikamızın konstitusiyasını əsas tutaraq, Azərbaycanda vətəndaş həmrəyliyi qorumaqla, ayrı-seçkilik yola verməyi və müxtəlif ekstremist və terrorist əhval-ruhiyyəli missionerlərin fəaliyyətinin qarşısını ala bildi. ABŞ-in sabiq dövlət katibi Henri Kissencer Heydər Əliyevin siyasi nüfuzuna haqqında demişdir: "Mənim üçün, xüsusilə, böyük məmnunluqdur ki, bizim strateji, siyasi əhəmiyyət verdiyimiz bir ölkə dünya şöhrətli şəxsiyyət tərəfindən idarə olunur."

Heydər Əliyev gənc nəslin dini-mənəvi dəyərlərə sədaqət ruhunda tərbiyə edilməsini din siyasətinin mühüm sahəsi hesab edirdi.

səmərəli istifadə etməyi, onları milli-mənəvi dəyərlərlə birləşdirəyi və xalqın mənəviyyatını zənginləşdirməyi də əsas vəzifə kimi ortaya qoyur, bu zaman həmin vəzifələri ağıl və zəka ilə həyata keçirməyi, milli və ümumbəşəri dəyərlərin sintezinə nail olmağı tələb edirdi.

Heydər Əliyevin göstərişinə uyğun olaraq, AR GİN tərəfindən "Gənclərdə vətənpərvərlik və vətəndaşlıq hisslərinin yüksəldilməsi" proqramı hazırlanmış və Nazirlər Kabinətinin 17 fevral 1999-cu il 285 N-li sərəncamı ilə təsdiq edilmişdir. Proqramda gənclərin vətənpərvərlik və vətəndaşlıq ruhunda tərbiyyəsi, onlarda bu hisslərin gücləndirilməsi üçün konkret tədbirlər müəyyənləşdirilmişdi. Proqramda qeyd olunurdu ki, vətəne məhəbbət hissi gənclərin dövlət dilinə, milli musiqiyə, folklorla, mənsub olduğu dini dəyərlərə, tarixi ənənələrə bağlılığında, ölkə ərazisinin bütövlüyünün qorunmasına hazır olduğunu əməli işlə sübut etməyində öz təzahürünü tapmalıdır. Vətəndaşlıq hissi isə vətənpərvərlik hissinin ən yüksək təzahür formasıdır.

Heydər Əliyev gənclərin mənəvi tərbiyyəsinə, onların mənəviyyata

zidd əməllərdən çəkinməsinə, narkomaniya kimi zərərli vərdislərdən qorunmasına, gənclər arasında cinayətkarlığın qarşısının alınmasını dövlət-gənclər siyasətinin başlıca vəzifələrindən biri hesab edirdi.

Heydər Əliyev gənclərlə keçirdiyi əksər görüşlərdə onu dərinləndirən və narahat edən bütün mənfi hallara - cinayətkarlıq, narkomaniya, spirtli içkilərə meyillilik və s. məsələlərə öz münasibətini bildirir, bu məsələlərə biganə qalmamağı, cəmiyyətə yad olan belə halların aradan qaldırılmasında birgə fəaliyyət göstərməyi tövsiyə edirdi. Gənclərlə görüşündə Heydər Əliyev Azərbaycanda gənclər arasında cinayətkarlığın artmasını, əxlaq pozğunluğunun mövcudluğunu, sərxoşluğa, narkomaniyaya meyilin çoxalması haqqında məlumatları ürək ağrısı ilə qarşıladığını, Azərbaycanın genefondunun gənclər olduğunu vurğulayaraq, onları hərtərəfli qorumağı, dövlət orqanlarından bu mənfi halların gənclərə sirayət etməsinin qarşısını almaq üçün lazımi tədbirlər görməyi tələb etmişdi.

VAHİD ÖMƏROV,
fəlsəfə üzrə fəlsəfə doktoru

Azərbaycan Respublikasının Prezidenti yanında
Kütləvi İnformasiya Vasitələrinin İnkişafına
Dövlət Dəstəyi Fondu

KİVDF

www.kivdf.gov.az

Bu yazı Azərbaycan Respublikası Prezidenti yanında Kütləvi İnformasiya Vasitələrinin İnkişafına Dövlət Dəstəyi Fondunun maliyyə dəstəyi ilə "İnsan hüquq və azadlıqlarının müdafiəsi, vətəndaşların hüquqi, siyasi mədəniyyət səviyyəsinin yüksəldilməsi, sosial və siyasi fəallığının artırılması" istiqaməti çərçivəsində hazırlanıb